

УДК 378.016:793.31 (477)

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В КУРСІ «ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАРОДНОГО ТАНЦЮ»

Володимир Котов

старший викладач кафедри музики і хореографії
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ Донецької області, Україна
shapoval40@bk.ru

Анотація. У статті висвітлено актуальну проблему сучасної мистецької педагогіки – широке залучення до професійної підготовки майбутніх фахівців національних хореографічних традицій. Звернення до цієї проблеми зумовлено низкою соціально-політичних подій в Україні, актуалізацією питань національного та інтернаціонального виховання, інтеграцією української освіти в європейський освітній простір, інтенсивним формуванням національної самосвідомості, що стає підвалинами оновлення вітчизняної мистецької освіти. Майбутні вчителі початкової школи, які готуються до керування дитячими танцювальними колективами в педагогічних університетах, мають активно залучатися до створення власних постановок різних жанрів народного танцю. Це сприяє формуванню національної самосвідомості, професійної компетентності та педагогічної майстерності майбутніх хореографів.

Пропонується розробка українського танцю «Опришки» – спільна творча робота викладача й студентів, які здобувають вищу освіту в ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (ОКР Бакалавр). Автор вважає актуальним опанування української національної хореографічної культури для патріотичного виховання молоді, залучення майбутніх фахівців до національних традицій, формування професійної майстерності керівників дитячих хореографічних колективів.

Ключові слова: національна самосвідомість, професійна майстерність; майбутні вчителі початкової школи; український народний танець; опришки.

ФОРМИРОВАНИЕ НАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ В КУРСЕ «ТЕОРИЯ И МЕТОДИКА НАРОДНОГО ТАНЦА»

Владимир Котов

старший преподаватель кафедры музыки и хореографии
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»
г. Славянск Донецкой области, Украина
shapoval40@bk.ru

Аннотация. Статья освещает актуальную проблему современной художественной педагогики – использование в профессиональной подготовке будущих специалистов национальных хореографических традиций. Обращение к этой проблеме обусловлено рядом социально-политических событий в Украине, актуализацией вопросов национального и интернационального воспитания, интеграцией украинского образования в европейское пространство, интенсивным формированием национального самосознания студенчества, что становится основой реформирования украинского художественного образования. Будущие учителя начальной школы, которые готовятся к руководству детскими танцевальными коллективами в педагогических университетах, должны активно привлекаться к созданию собственных постановок танцев разных народов. Это способствует формированию профессиональной компетентности и педагогического мастерства будущих хореографов.

Автором предлагается разработка украинского танца «Опрышки» – совместная творческая работа преподавателя и студентов, получающих высшее образование в ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет». Автор считает актуальным освоение украинской национальной хореографической культуры для патриотического воспитания молодежи, формирования профессионального мастерства руководителей детских хореографических коллективов.

Ключевые слова: национальное самосознание, профессиональное мастерство; будущие учителя начальной школы; украинский народный танец; опрышки.

FORMING PROSPECTIVE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' NATIONAL SELF-IDENTIFICATION IN THE COURSE "FOLK DANCE THEORY AND METHODOLOGY"

Volodymyr Kotov

Senior Lecturer of Music and Choreography Department,
SHEE "Donbas State Pedagogical University"

Sloviansk, Donetsk region, Ukraine

shapoval40@bk.ru

Abstract. The article highlights the urgent problem of contemporary art pedagogy – involvement to training future professional choreographic traditions of different nations. Addressing to this problem is caused by a number of socio-political events in Ukraine, mainstreaming of national and international education, integration of Ukrainian education with the European educational space, intensive development of domestic students' intercultural communication with young people from different countries, which is the basis for updating national art education. Prospective choreographers, who are being training at pedagogical universities to manage children's dance groups, should actively be involved into creating their own productions of folk dance various genres. It promotes the formation of choreographers' professional competence and pedagogical skills.

The development of Ukrainian dance "Opryshky" is proposed – a joint creative work of the teacher and students who get higher education degree in SHEE "Donbas State Pedagogical University" (Bachelor's Degree). Development of the dance contains schematic drawings of dance figures, it is recommended for use in forming choreographers' professional skills while studying the course "Folk Dance Theory and Methodology". The author admits that folklore material requires a cautious, respectful attitude. Therefore, modern folk stage dances are integrally to combine traditional

choreographic manner with its new interpretations. The author believes the actual capture of different nations' choreographic culture improves intercultural youth communication; involves future professionals into the traditions of different nations; form professional skills of managers of children's dance groups. The author concluded that a dance always reflects consciousness of different nations; future choreographers should be aware of characteristic features of dances of different world nations so that on the basis of traditional dancing movements the original scenic works may be created; modern folk dances combine traditional choreographic features and their new interpretations.

Key words: national self-identification; professional skills; prospective primary school teachers; Ukrainian folk dance; opryshky.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У ракурсі подій останніх років гостро постало питання формування національної самосвідомості молоді як однієї важливих складових самоідентифікації кожної особистості. Існує низка засобів впливу на формування національної самосвідомості громадян України, поміж яких чільне місце посідає народний танець, який, беззаперечно, є ланкою, що пов'язує сучасників із багатовіковою історією країни. Особливої ваги формування національної самосвідомості набуває в професійній підготовці вчителя початкової школи, який є не просто носієм знань, а й транслятором культурних і етнічних цінностей народу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Різним аспектам розвитку професійної майстерності майбутніх хореографів присвячені численні сучасні дослідження (С. Акішев, Т. Баришнікова, О. Бурля, Ю. Гончаренко, Л. Каміна, В. Кирилюк, О. Мартиненко, Т. Сердюк, А. Тараканова та ін.). До того ж, чималий фонд наукових досліджень накопичений у галузі мистецтвознавства, що розробляє різні аспекти теорії й практики підготовки хореографа з народно-сценічного, класичного, сучасного танцю (праці А. Ваганової, Н. Базарової, В. Писарєва, К. Василенка, В. Верховинця, А. Гуменюка та ін.).

Сучасний стан української народної хореографічної культури характеризується розмаїттям форм існування власне народних танців та похідних форм, однак її потенціал в аспекті впливу на формування національної свідомості та самосвідомості не завжди реалізується, ба навіть усвідомлюється. Існує низка праць, присвячених народній хореографії як вагомому чиннику впливу на виховання особистості (І. Гутник, С. Забрєдовський, О. Таранцева, П. Фриз, А. Шевчук та ін.), однак комплексного дослідження, присвяченого проблемі формування національної свідомості та самосвідомості засобами української народної хореографії, проведено не було.

Формулювання цілей статті. Мета статті – окреслити основні аспекти дослідження народно-сценічної хореографії як засобу формування національної

свідомості та самосвідомості, висвітлити власний досвід формування національної самосвідомості майбутніх учителів початкової школи в курсі «Теорія і методика народного танцю» на прикладі опанування рухів українського танцю й розробки сценарного плану «Опришків».

Виклад основного матеріалу. Опришки – народний повстанський рух, що існував з XVI по XVIII століття в Галичині, Прикарпатті, Закарпатті та Покутті. Цей рух був спрямований проти кріпацтва і великих землевласників. Опришками ставали переважно селяни, які бралися за зброю, щоб позбутися від утисків чужинців. Застосовуючи тактику партизанської війни, вони діяли невеликими загонами в Галицькому Прикарпатті на Буковині і в Закарпатті. Перші свідчення про опришків дають джерела XVI ст. Опришки формували загоны по кілька десятків людей, пов'язані товариською солідарністю і вірністю командиру. З гір, де вони ховалися, опришки робили набіги на маєтки, грабували і спалювали їх разом з документами на землю селян та борговими розписками. Загальний молдавсько-польсько-угорський кордон дозволяв повстанцям маневрувати, не потрапляючи в руки владі. Найбільшого підйому рух досяг у 1738 – 1759 роках разом із гайдамацьким. Відомими опришками були: Олекса Довбуш, Пинтя Хоробрий, Василь Байрак та Іван Бойчук.

Закарпатський войовничий танець «Опришки»

Музичний розмір: 2/4.

Перша частина танцю – темп помірний.

Вихід учасників танцю одночасний з обох сторін куліс.

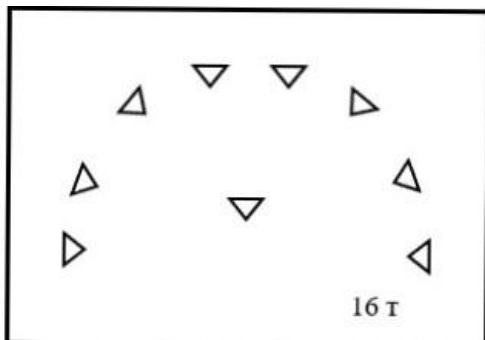

Рис. 1

Повільний вихід з-за лаштунків. У танці бере участь 11 хлопців. Простим ходом стають в півколо. Ватажок-соліст стає в центр сцени, в руках бойові топірці. Вихід на 8 тактів (16 тактів).

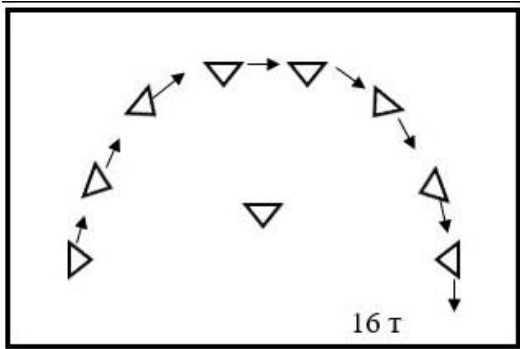

Рис. 2

Ватажок як би навчає своїх підлеглих вправно володіти топірцем. Всі учасники повторюють рух за солістом. На «раз – і – два» – соліст робить випад сокиркою вправо; на «три – і – чотири» – повторюють хлопці. Рух робиться 2 рази (16 тактів).

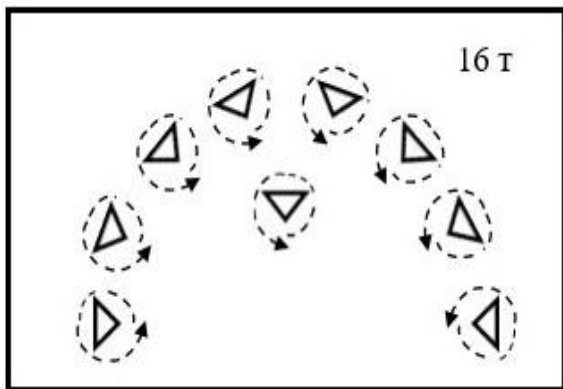

Рис. 3

На останній такт топірці виносять уперед, тримаючи їх обома руками. Далі – замах сокиркою через праве плече. На «раз – і – два» – сокиру залишають попереду, на «три – і – чотири» – підіймаються на півпальці, голова опускається вниз, і знову різко беремо сокиру обома руками. Рух робиться 4 рази (16 тактів)

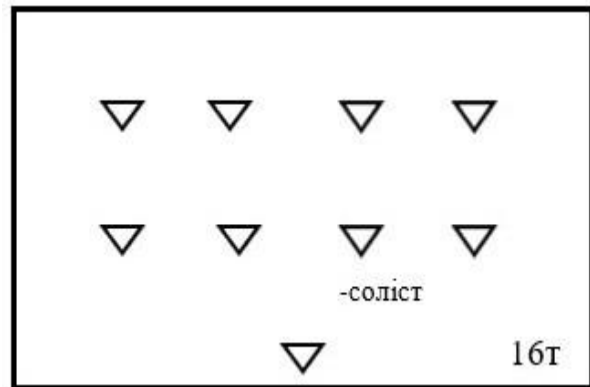

Рис. 4

Широким стелящим ходом розходяться на дві лінії, соліст стоїть попереду.

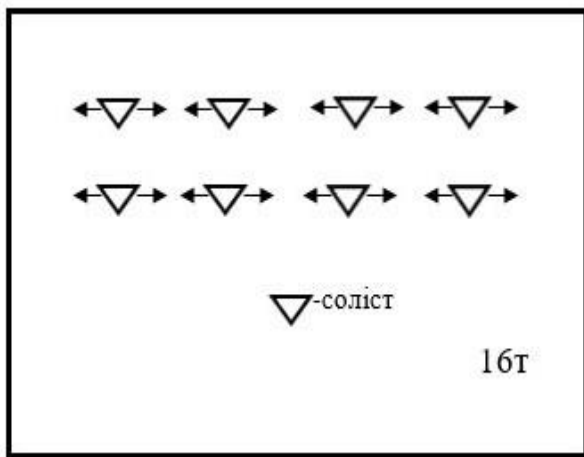

Рис. 5

На останній такт топірці піднімають вгору, повертаючись боком до глядача. На «раз» топірець різко опускають вниз, ліва нога виходить уперед на п'яту, на «два» топірець різко піднімають вгору (рух робиться на 6 тактів), на «сім – вісім» – топірець беруть обома руками (8 тактів). На 4 такти широким ходом зміщуються вправо, потім на 4 такти тим же ходом повертаються на місце.

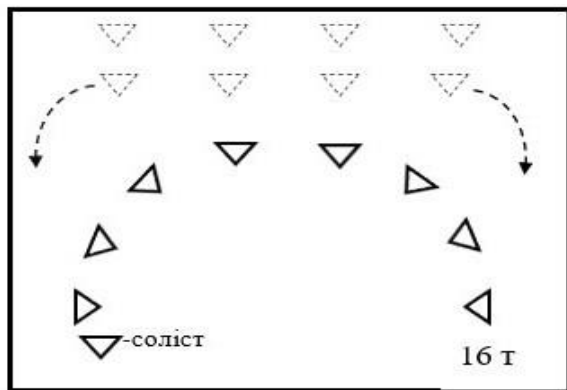

Рис. 6

З двох ліній учасники розходяться на півколо. Широкий хід: на «раз – два – три», а на 4 такт – стрибок на дві ноги у II позицію (assamble). Рух робиться на 16 тактів. Соліст тим же рухом відходить в першу ліву кулісу, не перекриваючи півколо.

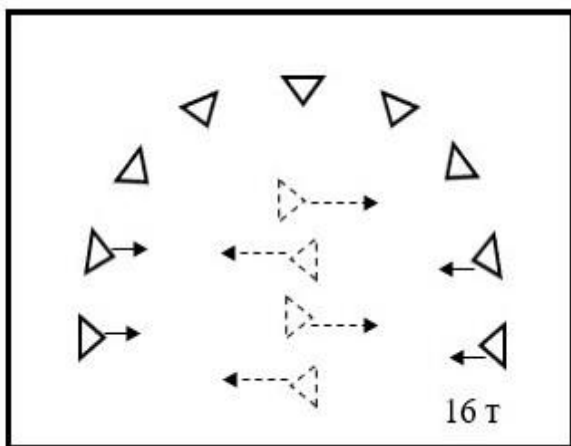

Рис.7

Два крайніх хлопця з однієї й іншої сторін півкола роблять перше соло. На 4 такти біг один до одного (боком), стають в одну лінію. Потім рубають сокирами на 8 тактів і на 4 такти тим же бігом повертаються на місце. Темп музики дещо збільшується. Ззаду 6 чоловік роблять антураж. Топірці внизу. На «раз» сокиру вправо, на «два» – вліво, на «три» – вправо, на «чотири» – вгору.

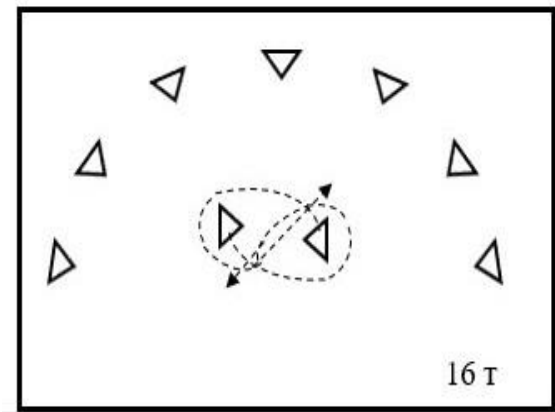

Рис. 8

Друге соло. Наступні два хлопця виходять і показують єдиноборства. Бій з топірцями. На «раз – два» – удар зверху, другий робить захист, прикриваючись вгорі сокирою. Потім все навпаки. Далі удар по ногах, другий робить піджаний стрибок, йдучи від удару, інший робить те ж саме. Перший – укол в тіло, другий відхиляється, і навпаки. Антураж. Переміщення: троє йдуть вправо, троє вліво і навпаки.

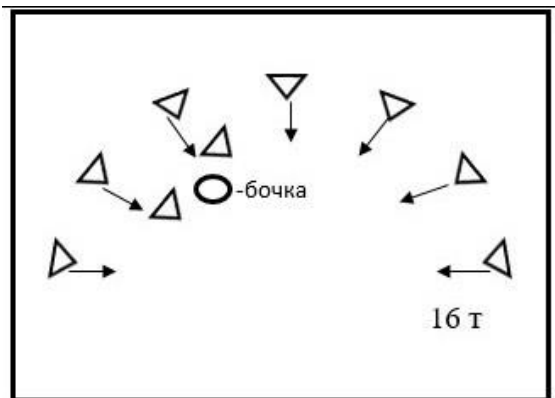

Рис. 9

Темп музики спадає на помірний. Йдуть вигуки. Хлопці по черзі підбігають і, імітуючи, п'ють вино (16 тактів).

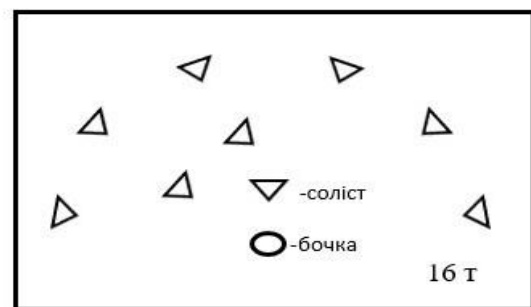

Рис.10

З першої правої куліси виходить соліст, бере бочку, високо піднімає над собою, і як би п'є вино. Ставить бочку набік і голосно кричить: «Гуляй, опришки!».

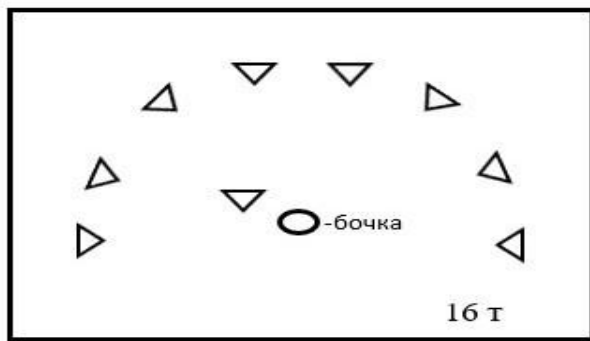

Рис. 11

Темп музики змінюється на прискорено-помірний. Простим ходом хлопці з півкола збираються в коло. Топірці в правій руці (16 тактів).

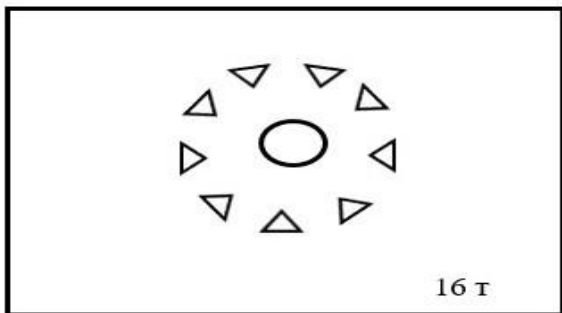

Рис. 12

Далі танець триває навколо бочки. На «раз» – крок правою ногою, ліва виходить на тербушон. На «два» – крок на ліву ногу, права виходить на тербушон. На «три» так само. Рух повторюється 4 рази (16 тактів).

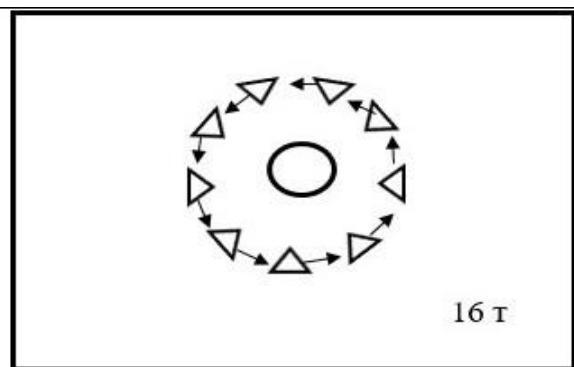

Рис. 13

На останній такт учасники ставлять топірці на бочку. Далі рухи йдуть по колу. На «раз» – зіскок на дві ноги, на «два – три» – два кроки; на «чотири» – викид лівої ноги назад. Рух робиться 4 рази. Руки у хлопців на плечах (16 тактів).

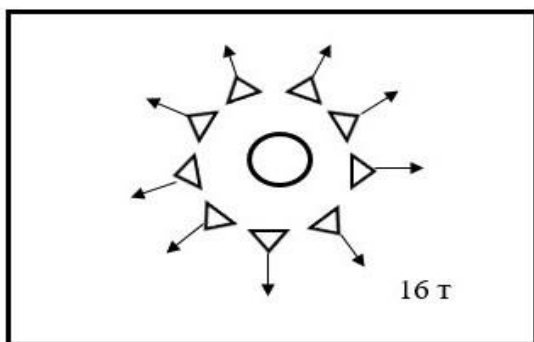

Рис. 14

Потім змінним ходом учасники розгортаються обличчям із кола, відходять від бочки (12 тактів). На останні 4 такти роблять дві присядки по VI позицій (16 тактів).

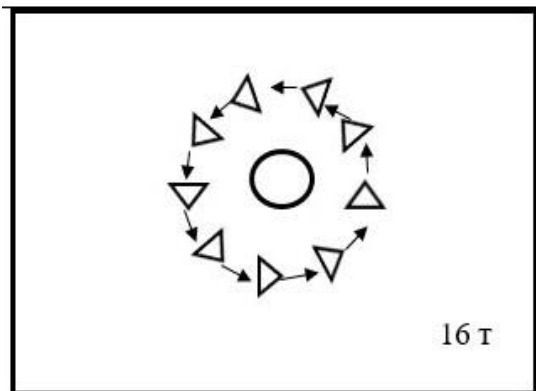

Рис.15

Усі учасники танцю рухаються змінним ходом по колу. Руки закладені за спиною. Цим рухом підходять до бочки і на останні два такти беруть топірці (16 тактів).

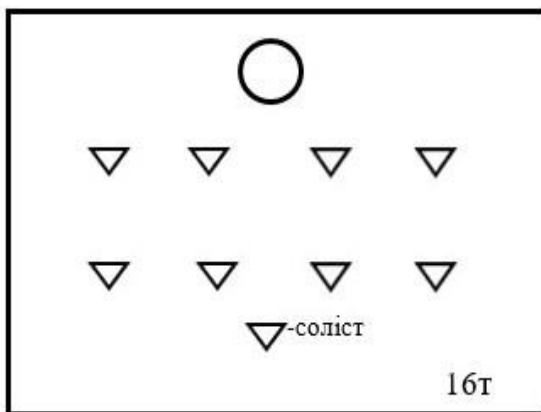

Рис. 16

Потім бігом захлестом назад шикуються в дві лінії, ватажок виходить вперед, бочка залишається позаду (16 тактів).

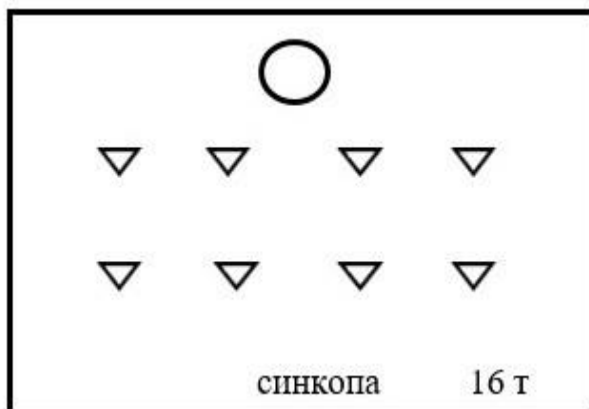

Рис.17

Усі хлопці беруть топірці обома руками. Робиться синкопний рух. Збивання обома ногами. Зіскок на дві ноги, два рази удар п'ятами – пауза, продовжують робити рух (16 тактів).

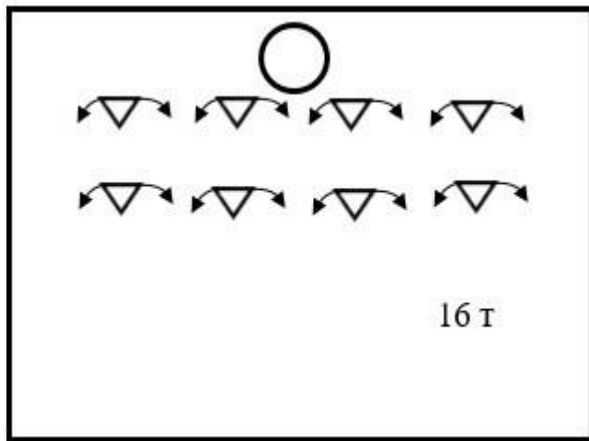

Рис. 18

Стрибаючи високими стрибками, учасники роблять рухи, перестрибуючи в правий, потім в лівий бік (16 тактів).

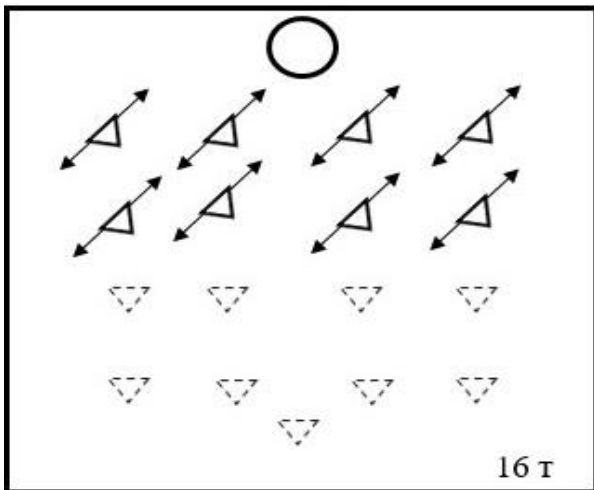

Рис. 19

На «раз – два» – випад сокиркою вперед; на «три – чотири» – поворот, топірець береться обома руками. Потім на «раз – два» випад від глядача, на «три – чотири» – топірці беруть обома руками. На останні два такти топірець притискають до грудей і потім різко піднімають вгору (32 такти).

Coda

Висновки. Усвідомлення змісту, вивчення хореографічної лексики та виконання українських народних танців стають одним із провідних чинників формування національної самосвідомості майбутніх учителів початкової школи. Цей потенціал під час хореографічних занять можна реалізовувати такими шляхами: звертатися до історії виникнення української народної хореографії як складової національної культури; знайомитись з танцями свого регіону та інших регіонів України, ставити танці, що створені на матеріалі історичних подій національно-визвольної боротьби українського народу за свою незалежність, за відновлення української державності; вивчати життя та діяльність діячів культури, зокрема, хореографічної, з найкращими зразками їхніх хореографічних постановок; а також танці малих народів та національних меншин, що мешкають в Україні, сусідніх народів, акцентуючи увагу на процесах взаємодії культур.

Окреслені пропозиції не остаточні, оскільки система народно-сценічної хореографії попри багаторічне існування не вичерпала усіх можливостей в аспекті формування національної свідомості та самосвідомості, виявляє тенденції до подальшого динамічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буль Н. С. Психолого-педагогічні особливості професійної майстерності хореографа [Електронний ресурс] / Н. С. Буль. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/739/94/>
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посібн. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2005. – 360 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bul, N. S. *Psycholoho-pedahhichni osoblyvosti profesiinoi maisternosti khoreohrafa [Psychological and pedagogical features of the choreographer's professional skills]* Retrieved from: <http://vuzlib.com/content/view/739/94/> [in Ukrainian].
2. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical vocabulary]*. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
3. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika [Pedagogics]*. Ternopil : Bohdan [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції
25.04.2017 р.